

Jørgen Hansen

*Her findes
et minde*

JØRGEN HANSEN

*Her findes
et minde*

mellemsgaard

Her findes et minde

© 2021 Jørgen Hansen og Forlaget mellemgaard

Forlagsredaktør: Jens Eichler Lorenzen
Grafisk produktion: KWG Design, Odense
Grafiker: Anne Koch Rasmussen

ISBN 978-87-7237-610-3

*Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner eller virksomheder,
der har indgået aftale med Copydan Tekst & Node, og kun inden for de rammer,
der er nævnt i aftalen.*

www.mellemgaard.dk

FORFATTERENS FORORD

Til alle tider og overalt på jorden er der blevet rejst mindesmærker og monumenter for mennesker eller begivenheder. De gamle egyptere byggede imponerende pyramider for deres faraoer, vikingerne satte runesten for at mindes deres stormænd og konger, og der er rejst utallige heltelignende statuer af kejsere, konger, feltherrer, videnskabsmænd og kunstnere overalt på verdenskortet. Rundtom i Danmark står der næsten 600 genforeningssten til minde om Nordslesvigs tilbagevenden til kongeriget i 1920, og befrielsen i 1945 er mindet med op mod 400 mindesten – for blot at nævne et par eksempler.

Nogle er mere iøjnefaldende end andre: Måske er der kun tale om en undselig sten med en kort indhugget tekst, mens man i andre tilfælde har rejst en søjle eller sågar bygget en triumfbue, og i sjældnere tilfælde er der skabt et i bogstavelig forstand monumentalt anlæg – eksempelvis Mindeparken i Aarhus og Mindelunden i Ryvangen i København.

Ideen med denne bog er at standse op ved nogle af Danmarks kendte og mindre kendte mindesmærker og monumenter i kronologisk rækkefølge. Nogle af dem er rejst til minde om personer og begivenheder, som mange vil kunne nikke genkendende til. Andre står her, fordi man på et tidspunkt ville mindes nogen eller noget,

som i mellemtiden er gået aldeles i glemmebogen. Hvert af disse mindesmærker fortæller en historie, som ikke sjældent er dramatisk, men som også kan være morsom eller forbløffende – og tilsammen udgør mindesmærkerne en mini-Danmarkshistorie.

Bogen omhandler 101 mindesmærker over hele Danmark, og den ville ikke være blevet til virkelighed uden stor hjælp fra min kone, Lone, der har været en ihærdig og samvittighedsfuld researcher og kritisk korrekturlæser. Skulle der alligevel have sneget sig en fejl eller to ind i manuskriptet, er det naturligvis ene og alene mit ansvar.

Jørgen Hansen

Rekonstrueret bronzealderhøj, Egtvedpigens grav (Mie Krogh)

EGTVED år 1370 f.Kr.

1. PIGEN I EGEKISTEN

Hvor langt tilbage i historien skal vi for at finde de første indbyggere i Danmark? Det er et spørgsmål, som det er svært at give et præcist svar på. Måske skal vi så langt tilbage som 240.000 år f.Kr.; i nærheden af Christiansfeld har man nemlig fundet flintesten, der er forarbejdet af mennesker til primitive redskaber, og som kan dateres til denne nærmest ubegribeligt fjerne fortid. I så fald taler vi om tiden før den næstsidste istid og om et folk, der måske bedst kan sammenlignes med neandertalerne. Først efter sidste istid omkring 13.000 år f.Kr. kan vi dog for alvor begynde at ane konturerne af et folkefærd i Danmark.

Danmarks første indbyggere var jægere, fiskere og samlere, der først og fremmest levede af fisk og rendyr. På Bjerlev Hede i nærheden af Jelling er fundet en flintespids, der almindeligvis anses for at være Danmarks ældste jagtrekskab, og som er dateret til ca. 12.500 f.Kr. Pilespidsen stemmer med andre fund fra den såkaldte Hamburg-

kultur i denne første stenalderperiode, og det tyder på, at de første jægere og fiskere i Danmark faktisk var sommerturister, der om vinteren vendte tilbage til deres bopladser i omegnen af Hamburg. Men efterhånden valgte nogle af dem at tage permanent ophold i Danmark, og de allerførste spor af et mere bofast folkefærd stammer fra jægerstenalderen (ca. 7.500 f.Kr.).

Omkring 4.000 f.Kr. gav stenalderfolket sig til at svide skovene af og drive landbrug. Flere og flere blev fastboende, sikkert fordi klimaet blev varmere, og de begyndte også at holde husdyr. Ganske umærkeligt afløstes stenalderen af bronzealderen omkring 1.800 f.Kr.: Der dukker stadig flere bronzegenstande op i Danmark – og med bronzen er leveret et tydeligt bevis på, at der var et stadig større samkvem mellem Danmark og resten af Europa. Der er nemlig hverken kobber eller tin i Danmark, så det ny materiale, der bestod af 90 % kobber og 10 % tin, og som blev brugt til våben og redskaber, må nødvendigvis være kommet til os udefra.

Engang i bronzealderen, nærmere bestemt en sommerdag i 1370 f.Kr., blev en ung kvinde begravet i en egekiste, der blev dækket af en gravhøj i nærheden af Egtved i Sydjylland. Først 3.300 år senere blev hun fundet igen, da gårdejer Peter Platz i februar 1921 var ved at fjerne de sidste rester af gravhøjen på sin mark. Han stødte på en 2 m lang kiste i form af en kraftigt tilhugget egestamme, og han var ikke i tvivl om, at han havde fundet noget særligt. Han satte sig til at skrive et brev til Nationalmuseet: “Da jeg ved flytning af en gammel kæmpehøj på min mark, i dag er stødt på en udhulet træstamme med låg, formoder jeg, at det er en gammel begravelse, og hvis samme har nogen interesse for museet, har jeg standset arbejdet ved udgravningen, indtil jeg hører nærmere fra Dem, hvilket jeg håber snart sker.”

Faktisk var de fleste af Nationalmuseets inspektører ikke særligt vilde med at skulle bruge tid og kræfter på at rejse helt til Egtved

i det fjerne Jylland, men nestoren blandt inspektørerne, Thomas Thomsen (1870-1941), påtog sig tjansen, og det kom han ikke til at fortryde. Straks han så graven, var han klar over, at der var tale om et helt usædvanligt fund. Han fik hele egekisten fragtet til København, så den kunne udgraves under de bedst mulige forhold.

Da kisten blev åbnet, fandt man først et koskind, dernæst et vævet tæppe, og under tæppet liget af en 160 cm høj ung pige. Af selve pigen var kun hår, hjerne, tænder, negle og lidt hud tilbage. Ved hjælp af tænderne kunne det fastslås, at hun var ca. 17 år, da hun døde. I modsætning til kvinden selv var hendes klæder forbløffende velbevarede: en kortærmet bluse, et knælangt snoreskørt og et vævet bælte med tilhørende bælteplade af bronze med spiralmønstre. I bæltet sad desuden en kam af horn, og fødderne var omviklet med tøjstykker. På begge arme havde hun en armring og i det ene øre en spinkel ørering. Ved hendes fødder stod en spand, der givetvis har indeholdt en form for øl, samt en lille tøjbylt med brændte knogler fra et lille barn.

Analysen af strontiumindholdet i Egtvedpigens hår og tænder har fastslået, at hun slet ikke er dansk; hun stammede fra det sydvestlige Tyskland og kom først til Egtved kort før sin død. En mulig teori er, at hun kom hertil for at blive gift med en lokal stormand, og at det lille barn var en lillebror eller måske lillesøster, som skulle med til Danmark som plejebarn, men som blev sygt og døde undervejs. Pigen blev antagelig også selv syg på rejsen og døde altså kort efter at være kommet til Egtved.

Strontiumanalyserne viser desuden, at hun i sit relativt korte liv havde rejst frem og tilbage til Danmark flere gange. Denne store rejseaktivitet og hendes begravelse i en mægtig trækiste i en storhøj mere end antyder, at der er tale om en kvinde fra eliten. Gravhøjene var nemlig forbeholdt bronzealderfolkets allerøverste samfundslag; de var et symbol på magt, rigdom og status. Det er ikke for meget

sagt, at begravelsen i Egtved var en dronning værdig – medmindre hun da ikke ligefrem var en slags ypperstepræstinde. Snoreskørtet har nemlig været brugt i forbindelse med de rituelle danse, som indgik i bronzealderens religiøse ceremonier. Der er efterfølgende blevet rejst tvivl om værdien af strontiumanalyserne, men forskerne fra Nationalmuseet fastholder deres tolkning, at Egtvedpigens ikke var hjemmefødning, men kom langvejsfra.

En kopi af kisten og Egtvedpigens klædedragt befinder sig nu på fundestedet. Den gravhøj, kisten lå i, var ca. 4 m høj og 22 m i diameter, og den er i dag genopført på sit oprindelige sted.

→ **Egtvedpigens grav, Egtved Holt 12, 6040 Egtved.
vejlemuseerne.dk**

DEJBJERG år 200 f.Kr.

2. JERNALDERVOGNENE

Efter bronzen kom jernet. Det skete omkring 500 år før vor tidsregning, og det var der flere fordele ved: Jernet er meget nemmere at håndtere, når man skal lave våben og redskaber, og så skal jernet ikke importeres udefra. Jernet lod sig nemlig udvinde af myremalmen i de moser, som der især fandtes mange af i Midt- og Vestjylland.

Jernalderen i Danmark opdeles sædvanligvis i tre perioder: De første 500 år f.Kr. kalder vi keltisk jernalder, de følgende 400 år benævnes romersk jernalder, og endelig er den sidste periode fra ca. 400 e.Kr. og frem til vikingetiden den germanske jernalder. Benævnelserne hænger naturligvis sammen med de geografiske områder, hvorfra jernalderfolkene i Danmark først og fremmest hentede varer og dermed også inspiration til deres levevis, redskaber og ornamentering af smykker.

Fra keltisk jernalder stammer fundet af to rigt udsmykkede vogne i præstegårdsmosen ved Dejbjerg i nærheden af Skjern. Vognene blev udgravet i 1881 og 1883 af arkæologen Henry Petersen (1849-

96), der allerede som barn nærede en altoverskyggende interesse for Danmarks oldtid. I en meget ung alder tog han på egen hånd på ekskursioner for at studere levn fra fortiden, og efter at have taget magisterkonferens i nordisk oldtidsvidenskab var han i de følgende tolv år medlem af en kommission, der rejste rundt i hele landet for at undersøge fortidsminder. Han var en utrættelig og entusiastisk forsker, og livet igennem følte han en næsten barnlig glæde ved at finde og udforske oldtidsminder.

De to vogne menes at være offergaver til guderne, men inden ofringen blev de skilt ad og nedlagt i en tørvegrav, som derefter blev indhegnet ved hjælp af grene og fletværk – antagelig for at symbolisere, at der var tale om et helligt område. Vognene blev fundet ved tørvegravning i mosen, og især den sidste var relativt intakt. De er dog ikke lige gamle; den først udgravede vogn menes at være et par hundrede år ældre end den sidst udgravede. Der var tale om kørevogne med fire hjul, og de var sandsynligvis en stormands pragtkøretøjer, der tjente til at vise hans magt – og dermed hans nære forbindelse med guderne. Sandsynligvis har der været tale om en særlig præsteelite, der tog vare på, at tilbedelsen af frugtbarhedsguderne gik rigtigt for sig.

At vognene har tilhørt en person med magt over tingene, fremgår af, at fremstillingen af en sådan vogn må have været en overordentlig kostbar affære. Det har kostet masser af tid, håndværksmæssig arbejdskraft og råmaterialer at fremstille de mange hundrede bronze- og jernbeslag. Navnlig den ældste vogn har haft en forbløffende lang levetid (og er da også blevet repareret i flere omgange): Den ser ud til at være blevet konstrueret omkring 200 f.Kr., men er først blevet nedsænket i mosen ca. 150 e.Kr.

De lærde strides om, hvor vognene er blevet lavet: Var de et resultat af lokale håndværkeres mesterlige kunnen, eller stammer de fra et keltisk værksted et eller andet sted i Mellemeuropa? Det kan

imidlertid også tænkes, at vognene er fremstillet af omrejsende keltiske håndværkere, som har fundet vej til Danmark, og måske har de samtidig kunnet tilbyde den lokale elite ekspertise med hensyn til udvindingen af myremalmen.

Under alle omstændigheder peger ornamentikken på bronzebeslagene i form af mandsmaskerne med pandehåret og det lange buede overskæg, hjertemønstrene og s-slyngningerne éntydigt på keltisk kultur. Alt i alt regnes Dejbjergvognene for at være blandt de absolut bedst bevarede keltiske vogne fra den europæiske jernalder.

En rekonstruktion af en af Dejbjergvognene er udstillet på Nationalmuseet i København, men Ringkøbing-Skjern Museums vogn- og bådebygger Olav Martinsen har også fremstillet en kopi, som man kan se i museets udstilling "Dejbjerg Jernalder" sammen med andre vestjyske jernalderfund. På selve fundstedet er rejst en mindesten med teksten: "50 favne nord-nord-ost for denne sten fandtes Dejbjerg-vognene".

→ **Dejbjergvej 21, 6900 Skjern. levendehistorie.dk**

Cimberstenen i Rebild Bakker (Jørgen Hansen)

REBILD år 120 f.Kr.

3. BARBARERNE FRA DET HØJE NORD

”Cimbrerstenen” kaldes den, og den står i Rebild Bakker. Inskriptionen lyder: ”Cimbrerne drog ud fra disse egne i år 120 før Kristus”, og den skal dermed minde os om et germansk folkeslag, som vi stort set ikke kender noget til, men som ifølge traditionen befolkede netop disse himmerlandske egne engang for meget længe siden. Ikke så langt herfra boede et andet folkeslag, som kaldtes teutonerne, og sammen udvandrede de to stammefolk altså for næsten 2.150 år siden. Det er ikke for meget sagt, at de spredte skræk og rædsel i det halve Europa, før de blev effektivt standset af den romerske konsul Gajus Marius. To drabelige slag skulle der til, men så var det også definitivt slut med de omstrefjende barbarer fra det høje nord.

Hvor gågaden Bispensgade munder ud i den aalborgensiske hovedfærdselsåre Vesterbro, står Anders Bundgaards skulptur ”Cim-

brerityren”, som blev rejst i 1937 – og som i øvrigt var en gave fra De Danske Spritfabrikker. Det giver derfor god mening, at tyren er placeret på den grund, hvor spritfabrikken lå indtil 1931. Men hvorfor lige en tyr? Det er blevet sagt, at tyren er et symbol på ud-længsel og livslyst, og det stemmer for så vidt meget godt, når det er cimbrerne, det drejer sig om.

Det er den samme billedhugger Anders Bundgaard, der er mester for den over to meter høje Cimbrersten tæt ved indgangen til Rebild Bakker. Her kravler Cimbrertyren så at sige op ad toppen af stenen, der i øvrigt skal være Danmarks næststørste rombeborfyr, hidført med isen fra Norge. Monumentet var en gave fra Søren J. Heiberg i Chicago til Max Henius, der var den ubestridte primus motor, da dansk-amerikanerne i 1912 købte et stykke af bakkerne i Rebild og etablerede Rebild National Park, hvor man siden da stort set hvert år har fejret USA's nationaldag den 4. juli.

Omkring Rebild har der boet mennesker langt tilbage i tiden. Den sandede jord var nem at opdyrke med oldtidsfolkernes primitive redskaber, men bagsiden af medaljen var, at jorden hurtigt blev udpint. Resultatet var, at lyngen bredte sig overalt i bakkerne, og der opstod et hedeagtigt landskab, som det ikke gav mening at forsøge at opdyrke. De oprindelige beboere måtte derfor i bogstavelig forstand søge andre græsange, og det blev ifølge traditionen til, at de brød op og søgte sydpå. Resultatet var en gigantisk folkevandring, for cimbrerne slog som sagt følge med teutonerne, og sammen drog de hærgende og plyndrende gennem det meste af Europa. Overalt hvor de kom frem, spredte de vilde barbarer skræk og rædsel.

Som anført på ”Cimbrerstenen” tog deres exodus sin begyndelse i 120 f.Kr., og syv år senere ramlede de første gang sammen med romerne nordøst for Alperne. Det møde slap romerne meget dårligt fra, og rygtet om nederlaget og de skrækindjagende nordboere bredte sig som en løbeild i Rom. Bedre blev det ikke af, at den